

AKADEMIA MORSKA
W SZCZECINIE

Centrum Inżynierii Ruchu Morskiego

LABORATORIUM METROLOGII

Ćwiczenie 4

Analiza powtarzalności
i odtwarzalności pomiarów
na przykładzie pomiarów radarowych

Zespół wykonawczy:

Dr inż. Paweł Zalewski

Cel:

Celem ćwiczenia jest zaznajomienie studentów z metodami analizy powtarzalności i odtwarzalności pomiarów.

Zagadnienia teoretyczne:

- Znaczniki pomiarowe w radarach
- Dokładność odczytu znaczników pomiarowych w systemach radarowych (w tym EPA, ATA i ARPA) oraz w systemach ENC / ECDIS
- Błędy i dokładność pomiarów radarowych

Część wstępna:

Część wstępna do ćwiczenia pierwszego powinna zawierać:

- Nagłówek w formie tabeli (Imię, Nazwisko, rok, grupa, numer i temat ćwiczenia, data wykonywania ćwiczenia)
- Cel ćwiczenia
- Opracowanie zagadnień teoretycznych na podstawie literatury przedmiotu, informacji zamieszczonych w niniejszej instrukcji oraz informacji zamieszczonych na stronie internetowej www.cirm.am.szczecin.pl
- Tabele pomiarowe

Uwagi dotyczące wykonania:

- Do wykonania pomiaru należy przystąpić po dokładnym zapoznaniu się z działaniem i elementami obsługi systemów radarowych / ARPA w symulatorze CIRM.
- Pomiary wykonywane są w trzy lub czteroosobowych zespołach na trzech mostkach nawigacyjnych symulatora CIRM.
- Podczas pomiaru należy chronić sprzęt przed uszkodzeniem.

Uwagi dotyczące sprawozdania:

Sprawozdanie powinno składać się z części wstępnej, tabel pomiarowych, opracowania wyników z wykonanego ćwiczenia oraz brudnopisu z podpisem prowadzącego zajęcia. Termin oddania sprawozdania mija po dwóch tygodniach od daty wykonania ćwiczenia.

1. Powtarzalność i odtwarzalność pomiarów

Istotnymi pojęciami związanymi z metodami diagnozowania procesów i oceny ich bezpieczeństwa oraz z analizą jakości systemu pomiarowego (MSA) są powtarzalność i odtwarzalność pomiaru.

Powtarzalność (ang. **repeatability**) to według VIM stopień zgodności kolejnych wyników pomiarów tej samej wielkości mierzonej, wykonywanych w tych samych warunkach pomiarowych. Warunki powtarzalności obejmują:

- tę samą procedurę pomiarową,
- tego samego obserwatora,
- ten sam przyrząd pomiarowy stosowany w tych samych warunkach,
- to samo miejsce,
- powtarzanie w krótkich odstępach czasu.

Odtwarzalność (ang. **reproducibility**) to według VIM stopień zgodności wyników pomiarów tej samej wielkości mierzonej, wykonywanych w zmienionych warunkach pomiarowych. Warunki, które mogą podlegać zmianom to m.in. metoda pomiarowa, osoba wykonująca pomiar, przyrząd pomiarowy, wzorce, warunki otoczenia, czas.

Zmienność wynikającą z błędu metody pomiarowej σ_m można przypisać właśnie tym dwóm czynnikom – odtwarzalności σ_o i powtarzalności σ_p . Wartość błędu metody pomiarowej lub przyjętego systemu pomiarowego (ang. *R&R*) można wyznaczyć przy pomocy wzoru:

$$\sigma_m = R\&R = \sqrt{\sigma_o^2 + \sigma_p^2}$$

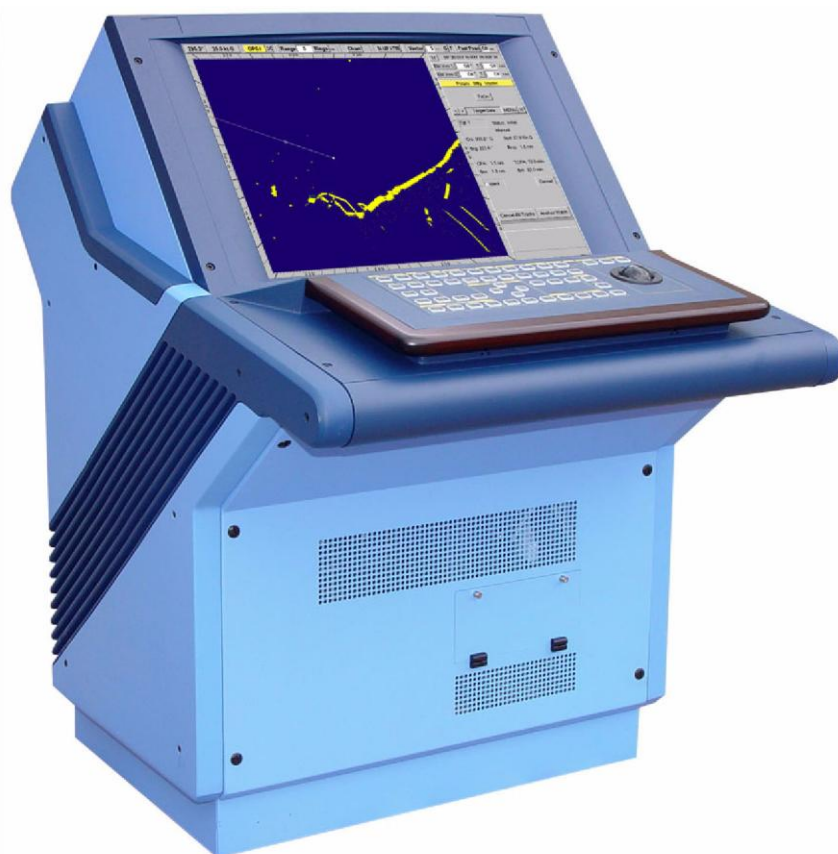
Celem eksperymentów dotyczących określenia powtarzalności i odtwarzalności jest podział zmienności pomiarów stosownie do:

- mierzonych elementów lub części (wariancja międzygrupowa),
- pomiarów operatora (odtwarczalność),
- błędów pomiarów w ciągu kilkunastu pomiarów.

Procedura określenia powtarzalności i odtwarzalności pomiarów zamieszczona została w prezentacji wykładowej na stronie www.cirm.am.szczecin.pl.

2. Pomiar w systemie ARPA Kongsberg DataBridge 10

Konsola ARPA Kongsberg DataBridge 10 (rys. 1) jest rzeczywistym wskaźnikiem systemu radarowego stosowanego na statkach morskich. Umożliwia on pomiary odległości i kierunków (kątown) przy pomocy kręgów stałych (*Range Rings*), kręgów ruchomych (*VRM - Variable Range Marker*), elektronicznych linii namiarowych (*EBL - Electronic Bearing Line*) i kursora (*marker*).

Rys. 1. Panel operatora i wskaźnik radarowy na konsoli Kongsberg DataBridge 10.

Obsługa znaczników pomiarowych w systemie ARPA Kongsberg DataBridge 10:

M	59° 27.888' N 010° 29.165' E
M	063.9° 3.51 nm

Marker / kursor: Zmiana położenia następuje poprzez ruch trackballa. Wciskając softkey (przycisk emulowany ekranowo) **M** zmieniana jest informacja o położeniu markera ze współrzędnych namiaru / odległości na szerokość / długość geograficzna.

Ebl Vrm1	OFF	OFF nm	T
Ebl Vrm2	OFF	OFF nm	T

EBL/VRM: Wciskając softkey **Ebl Vrm 1** i **Ebl Vrm 2** następuje włączenie / wyłączenie odpowiedniej elektronicznej linii namiarowej / ruchomego kręgu odległości. Przyciski **T** / **R** przełączają pomiędzy namiarem a kątem kursowym. Położenie EBL/VRM zmienia się poprzez wciśnięcie przycisku **Select**, gdy kursor jest na znaczniku i ruch trackballa lub poprzez wpisanie wartości w pola edycyjne.

Select: Dwa przyciski na konsoli: obok trackballa oraz w grupie **Marker/Tools**, stosowane są do wyboru obiektu lub wprowadzenia wartości w polu edycyjnym. Wciskając **Ebl Vrm 1** i **Ebl Vrm 2** następuje włączenie /

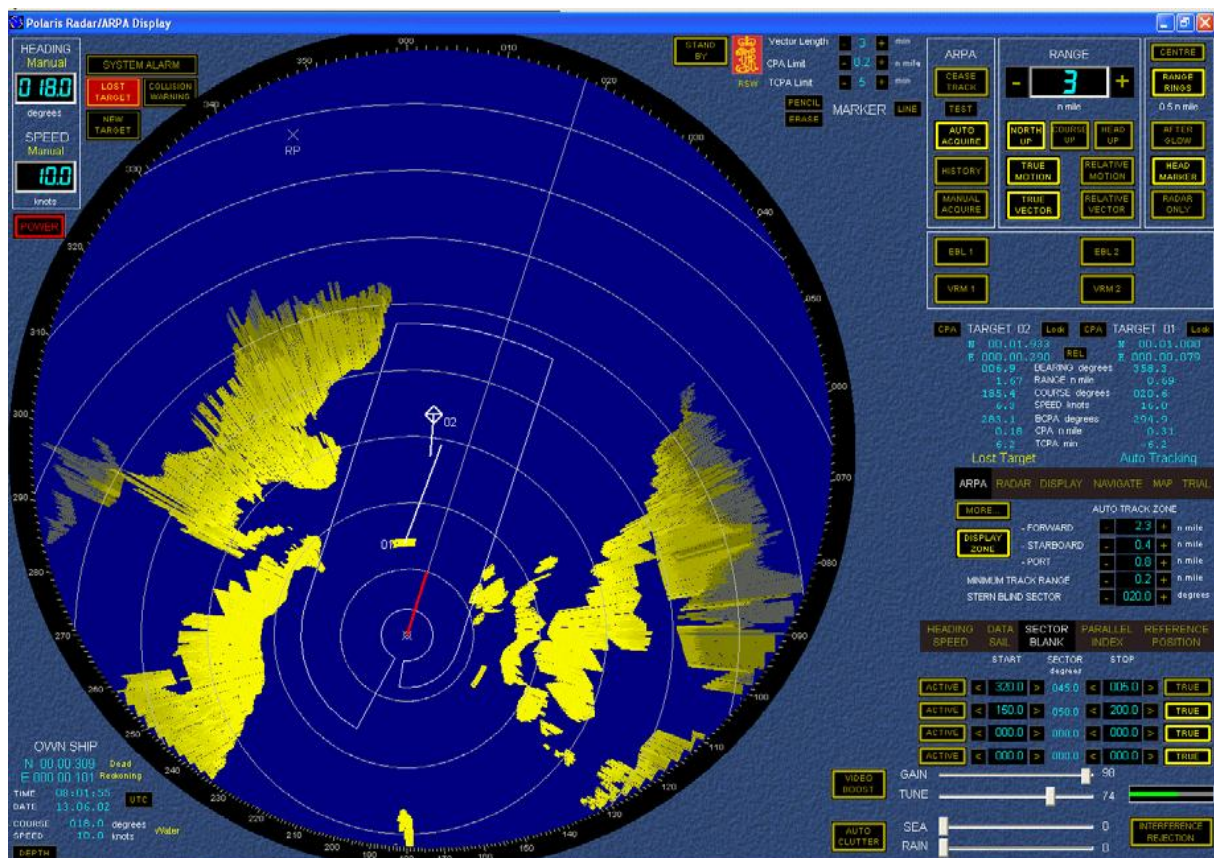
wyłączenie odpowiedniej elektronicznej linii namiarowej / ruchomego kręgu odległości.

Range rings: Wciskając softkey **Rings** następuje włączenie / wyłączenie kręgów stałych. Odległość pomiędzy kręgami stałymi zależna jest od wybranego zakresu.

3. Pomiar w systemie Kongsberg Polaris Radar / ARPA

Wskaźnik radarowy Kongsberg Polaris Radar/ARPA jest symulowanym komputerowo wskaźnikiem systemu radarowego spełniającego kryteria pracy radaru / ARPA zawarte w rezolucjach IMO (Międzynarodowej Organizacji Morskiej). Umożliwia on pomiary odległości i kierunków (kątów) przy pomocy kręgów stałych, kręgów ruchomych, elektronicznych linii namiarowych i kursora.

Rys. 2. Wskaźnik radarowy Kongsberg Polaris Radar/ARPA.

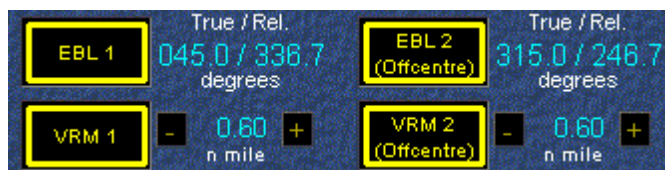
Obsługa znaczników pomiarowych w systemie ARPA Kongsberg Polaris:

MARKER / kursor: Zmiana położenia następuje poprzez ruch trackballa. Gdy marker jest w obrębie wskaźnika radarowego (PPI) w prawym górnym rogu wyświetlana jest jednocześnie informacja o położeniu markera we współrzędnych biegunowych namiaru / odległości oraz geograficznych (przy

załączonym GPS).

Dwie EBL i dwa VRM mogą być wyświetlone poprzez wciśnięcie odpowiednich softkey po prawej stronie obrazu radarowego. **EBL 1 / VRM 1** są wyświetlane jako linie ciągłe, a **EBL 2 / VRM 2** jako przerywane.

Softkey **Range Rings** włącza i wyłącza kręgi stałe. Odległość pomiędzy kręgami wyświetlana jest poniżej przycisku, gdy jest on uaktywniony. Odległość pomiędzy kręgami stałymi zależna jest od wybranego zakresu.

4. Przebieg pomiarów i opracowanie wyników

- 1) Dokonać trzech serii (dla zmienionych warunków hydrometeorologicznych i znaczników pomiarowych) po 10 pomiarów do wskazanego przez prowadzącego echa przy pomocy znaczników pomiarowych namiaru i odległości kolejno przez studentów (operatorów) znajdujących się na mostku symulatora nawigacyjno-manewrowego.
- 2) Wypełnić wynikami pomiarów tabelę według wzoru na str. 8 i dołączyć do arkusza sprawozdania.
- 3) Oszacować wartość powtarzalności σ_p (odpowiednio dla m = ilość pomiarów w serii i g = ilość operatorów przemnożona przez ilość serii) i odtwarzalności σ_o (odpowiednio dla m = ilość operatorów i g = 1) wyznaczając odpowiednie d_2 z tabeli statystycznej na stronie 9.
- 4) Sformułować wnioski dotyczące procesu pomiaru oceniając wpływ / dominację powyższych czynników zmienności pomiarów.

5. Tabela pomiarowa

Seria 1-10	Pomiar	x_{av}	R	Seria 2-10	Pomiar	x_{av}	R
1.				1.			
2.				2.			
3.				3.			
4.				4.			
5.				5.			
6.				6.			
7.				7.			
8.				8.			
9.				9.			
10.				10.			
Seria 3-10	Pomiar	x_{av}	R	$\overline{x_{av}}$	R_{av}	$\overline{R_{av}}$	$\overline{x_{avmax}}$
1.							
2.							
3.							
4.							
5.							
6.				$\overline{x_{avmin}}$		σ_o	σ_p
7.							
8.							
9.							
10.							

6. Tabela statystyczna wartości d_2

d_2		m													
		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
g	1	1,41	1,91	2,24	2,48	2,67	2,83	2,96	3,08	3,18	3,27	3,35	3,42	3,49	3,55
	2	1,28	1,81	2,15	2,40	2,60	2,77	2,91	3,02	3,13	3,22	3,30	3,38	3,45	3,51
	3	1,23	1,77	2,12	2,38	2,58	2,75	2,89	3,01	3,11	3,21	3,29	3,37	3,43	3,50
	4	1,21	1,75	2,11	2,37	2,57	2,74	2,88	3,00	3,10	3,20	3,28	3,36	3,43	3,49
	5	1,19	1,74	2,10	2,36	2,56	2,73	2,87	2,99	3,10	3,19	3,28	3,35	3,42	3,49
	6	1,18	1,73	2,09	2,35	2,56	2,73	2,87	2,99	3,10	3,19	3,27	3,35	3,42	3,49
	7	1,17	1,73	2,09	2,35	2,55	2,72	2,87	2,99	3,10	3,19	3,27	3,35	3,42	3,48
	8	1,17	1,72	2,08	2,35	2,55	2,72	2,87	2,98	3,09	3,19	3,27	3,35	3,42	3,48
	9	1,16	1,72	2,08	2,34	2,55	2,72	2,86	2,98	3,09	3,18	3,27	3,35	3,42	3,48
	10	1,16	1,72	2,08	2,34	2,55	2,72	2,86	2,98	3,09	3,18	3,27	3,34	3,42	3,48
	11	1,16	1,71	2,08	2,34	2,55	2,72	2,86	2,98	3,09	3,18	3,27	3,34	3,41	3,48
	12	1,15	1,71	2,07	2,34	2,55	2,72	2,85	2,98	3,09	3,18	3,27	3,34	3,41	3,48
	13	1,15	1,71	2,07	2,34	2,55	2,72	2,85	2,98	3,09	3,18	3,27	3,34	3,41	3,48
	14	1,15	1,71	2,07	2,34	2,54	2,71	2,85	2,98	3,08	3,18	3,27	3,34	3,41	3,48
	15	1,15	1,71	2,07	2,34	2,54	2,71	2,85	2,98	3,08	3,18	3,26	3,34	3,41	3,48
	>15	1,128	1,693	2,059	2,326	2,534	2,704	2,847	2,970	3,078	3,173	3,258	3,336	3,407	3,472

Źródło: Chrysler, Ford, General Motors, "Measurement System Analysis", (2d ed.), Southfield, MI, Automotive Industry Action Group, 1998 oraz Statsoft®, 2002.